

**Maahanmuuttajaopiskelija
työpaikalla
OPAS
työnantajalle / työpaikkaohjaajalle**

www.poke.fi

Johdanto

Maahanmuuttajaopiskelijoiden määrä lisääntyy Suomessa kaikilla kouluasteilla ja myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Maahanmuuttajataustaisella tarkoitetaan tässä sellaista opiskelijaa, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Maahanmuuttajaopiskelijoita on sekä opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa että näyttötutkintoperusteisessa koulutuksessa.

Luonnonvara-alan koulutuksessa on viime vuosiin asti ollut suhteellisen vähän maahanmuuttajia, mutta ala näyttäisi alkaneen kiinnostaa enemmän erityisesti venäjänkielisistä maista tulijoita.

Maahanmuuttajaopiskelijoiden ammattitaitovaatimukset ovat pääsääntöisesti samat kuin muidenkin opiskelijoiden. Opiskelijoita, joiden äidinkieli on muu kuin oppilaitoksen opetuskieli, tulee tukea etenkin kielten opinnoissa ja opetusjärjestelyin. (Opetushallitus, 2009, ammatillisen perustutkinnon perusteet, Maatalousalan perustutkinto 2009.)

Maahanmuuttajaopiskelijoista puhuttaessa on muistettava, että kysymys ei ole yhtenäisestä ryhmästä vaan erot ovat yhtä moninaisia kuin valtaväestöön kuuluvilla opiskelijoilla. Maahanmuuttajat eroavat toisistaan äidinkieltensä, kulttuurinsa ja muun taustansa puolesta. Jokaisella on myös omat yksilölliset erityistarpeensa, tavoitteensa, toiveensa ja odotuksensa.

Opas on tehty Opetushallituksen tuen avulla.

Saarijärvellä, elokuussa 2013

Sarita Jylhä-Rastas

Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus, luonnonvara-ala

SISÄLTÖ

Johdanto

1	Maahanmuuttaja ammatillisessa koulutuksessa	3
2	Kulttuurierot.....	4
2.1	Uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutuminen	4
2.2	Kulttuurien tuntemus	4
2.3	Työelämä tietous	5
3	Maahanmuuttajan perehdytys ja ohjaaminen.....	5
4	Viestintä	7
5	Työn tekeminen opiskeluaikana.....	8
6	Maahanmuuttajaopiskelijoiden tuki ja neuvonta Pohjoisen Keski-Suomen alueella	8
6.1	Opiskelupaikan hakeminen	8
6.2	Opiskelun aloittaminen	9
6.3	Opiskeluaika.....	10
6.4	Opintojen päätyminen	11
	Käytetyt lähteet ja kirjallisuus.....	12

1 Maahanmuuttaja ammatillisessa koulutuksessa

Maahanmuuttaja voi hakeutua yhteishaussa ammatilliseen peruskoulutukseen suoritettuaan peruskoulun tai vastaavan koulutuksen. Jos hänellä ei ole suomalaista tutkintotodistusta, hänellä on mahdollisuus hakea koulutukseen joustavan valinnan kautta. (Maahanmuuttajien koulutus Suomessa, Opetushallitus 2005, 14.)

Maahanmuuttajat voivat osallistua näyttötutkintoihin samalla tavalla kuin suomalaiset. Suomen kielen taidon täytyy olla niin hyvä, että voi tehdä työtä Suomessa. Kielitaidon täytyy vastata ammatissa tarvittavaa kielitaitoa. Opiskelija voi suorittaa näyttötutkinnon ja osoittaa käytännössä, että hän osaa ammatin ja saada siitä todistuksen. Monet oppilaitokset järjestävät näyttötutkintoihin valmistavaa koulutusta. Näyttötutkinnot suoritetaan usein tämän koulutuksen yhteydessä. Opiskelija näyttää työpaikalla, että hän osaa työtehtävät, jotka ovat tutkinnon perusteissa. Jokainen tutkinnon osa täytyy arvioida erikseen. Arvioinnin tekevät työnantaja, työntekijä ja opettaja yhdessä. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee tutkintotoimikunta.

Koulutuksen järjestäjä voi arvioida hakijan kielitaidon joko kielikokeella tai haastattelemalla. Suomen kieli on aina haaste maahanmuuttajataustaiselle opiskelijalle, vaikka kielitaitoa testattaisiinkin opiskelijavalinnan yhteydessä. Erityisesti, kun ammattiala on opiskelijalle uusi ja hänen täytyy selviytyä sekä ammatillisista opinnoista että kielen oppimisesta.

Maahanmuuttaja voi opiskella ammatillisessa koulutuksessa oleskeluluvalla, joten hänellä ei tarvitse olla Suomen kansalaisuutta.

Ulkomaalaistaustaisella opiskelijalla ei useinkaan ole kokonais käsitystä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Myöskään ammasteista, joihin valmistutaan ja niihin liittyvistä työtehtävistä ei välttämättä ole tarkkaan tietoa. Alussa annettu hyvä kokonaiskuva helpottaa opiskeluun ja työssäoppimiseen orientoitumista, vaikka samoja asioita joudutaan käymään läpi useamman kerran.

2 Kulttuurierot

2.1 Uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutuminen

Muutto toiseen maahan opiskelemaan on aina stressaava muutostilanne, johon sopeutuminen voi viedä vuosia. Uuteen kulttuuriin sopeutumisessa on nähtävissä seuraavat vaiheet:

Alkuinnostus

Tässä vaiheessa opiskelija on innostunut ja kiinnostunut kaikesta, mikä liittyy opiskeluun ja elämiseen Suomessa. Opiskelumotivaatio on hyvä ja tehtävät tuntuvat mielenkiintoisilta. Puhutaan ns. ”Turisti-vaiheesta”.

Tutustuminen

Opiskelija alkaa valita kiinnostuksensa kohteita. Jos opiskelija saa töitä, työ voi helposti mennä tärkeysjärjestyksessä opiskelun edelle. Kielen oppimiseen liittyvät vaikeudet tulevat esiin.

Turhautuminen

Monille opiskelijoille tulee koti-ikävä. Opiskelijoiden väliset erot tulevat esille. Heikommin menestyvät tuntevat epävarmuutta siitä, onko Suomi heille oikea paikka elää ja opiskella, onko ammattiala oikea jne. Myös arjessa selviytymisessä voi olla ongelmia.

Hyväksyminen

Opiskelija löytää omat vahvuutensa sekä ratkaisuja opiskeluun ja työhön liittyviin uusiin tilanteisiin.

Sopeutuminen

Opiskelijat noudattavat yhteisiä sääntöjä opiskelussa ja työssä. Tutustutaan ja ystävystytään suomalaisten kanssa. Opiskelu ja työnteko Suomessa alkaa tuntua helpommalta.

Eri vaiheisiin kuluva aika on hyvin yksilöllinen riippuen siitä, miten suuret erot lähtömaan ja Suomen välillä ovat. Keskimäärin aikaa kuluu kahdesta kuuteen vuoteen. Sopeutumiseen vaikuttaa paljon myös se, miten maahanmuuttajien kanssa toimivat henkilöt suhtautuvat ja asennoituvat heihin.

2.2 Kulttuurien tuntemus

Työpaikkaohjaajalla ei tarvitse olla laajaa tietoa eri kulttuureista. Ohjattavan kulttuurille tyypillisistä asioista kuten käyttäytymisestä, normeista, asenteista ja viestintätavoista, on kuitenkin hyvä kerätä tietoa. Tietoa voi kartoittaa kysymällä ohjattavalta itseltään hänen kulttuuristaan. Voi kysyä esim. miten hänen kotimaassaan on tapana antaa palautetta työpaikoilla.

Kannattaa olla avoin:

- Älä pidä mitään itsestään selvänä
- Kysy, tarkista, ihmettele
- Uskaltaudu vuorovaikutukseen
- Näe ihminen ensin, kulttuuri sitten

2.3 Työelämätietous

Monet työelämään liittyvät asiat ovat itsestään selviä suomalaiselle työntekijälle, mutta eivät maahanmuuttajille. Jos maahanmuuttaja ei tunne Suomen työlainsäädäntöä, voi seurata väärinkäsityksiä. Tämä on huomioitava esim. työsopimusta tehtäessä.

Selvitä työntekijän oikeudet ja velvollisuudet:

- työajat ja niiden seuranta
- poissaoloista ilmoittaminen: miten ja milloin
- työpaikkakohtaiset säännöt
- palkka ja sen maksaminen
- lomien määräytyminen
- työterveysasiat

Kun kerrotaan työelämän säännöistä maahanmuuttajatyöntekijälle, kerrotaan samalla mitä tapahtuu, jos niitä ei noudateta. Selvitä esimerkiksi työaikojen noudattamatta jättämisen seuraukset.

Suomalainen aikakäsitys voi olla erilainen kuin maahanmuuttajan omassa kulttuurissa. Meillä täsmällisyys mm. työaikojen noudattamisessa on itsestään selvää. Monissa muissa kulttuureissa ajan käsitys on ”vapaampi”, aika ei lopu. Sen, mitä ei ehdi tehdä tänään, voi tehdä huomenna. Tämän vuoksi täsmällisyyden ja aikataulujen noudattaminen voi olla uusi ja opeteltava asia niin koulussa kuin työssäkin.

3 Maahanmuuttajan perehdytys ja ohjaaminen

Maahanmuuttajataustainen työntekijä on otettava työyhteisöön tasavertaisena työntekijänä tai työssäoppijana.

Jotta tämä voisi toteutua:

- kulttuuritekijät on otettava huomioon tavallisen perehdytyksen ja työpaikkaohjauksen lisäksi
- huomioidaan ohjattavan henkilökohtainen tausta
- huomioidaan lähtömaan taustatekijät

Työtehtävien suoritus suomalaiseen tapaan voi olla opittava asia:

- suomalainen kulttuuri ja erot maahanmuuttajan lähtömaahan
- työyhteisön omat tavat toimia
- maahanmuuttajan kulttuuriin ja tapoihin liittyvät asiat ja mielipiteet
- ohjaaja on esimerkkinä ohjattavalle, kuinka vuorovaikutus toimii työyhteisössä

Perehdyttämisen tarkoitus on tutustuttaa työntekijä:

- tehtävänsä
- työyhteisöön
- työympäristöön
- työoloihin
- yritykseen
- työkaluihin ja -koneisiin

Maahanmuuttajan perehdyttämiseen tarvitaan enemmän aikaa kuin suomalaisen työntekijän. Yhdellä kertaa ei kannata antaa liikaa tietoa. Perehdytystä on hyvä jatkaa myös työn aikana ja tarvittaessa.

Työntekijän perehdytyksessä on hyvä käyttää kirjallista apumateriaalia:

- perehdytyksen muisti- ja tarkistuslista
- perehdytyskansio
- manuaalit
- työohjeet
- turvallisuuden ja työturvallisuuden liittyvät asiat ja toimintaohjeet

Todellisen ammatillisen osaamisen tunnistaa helpommin, kun tietää että kielitaidon puute voi antaa väärän kuvan osaamisesta.

4 Viestintä

Erityisesti maahanmuuttajien kohdalla viestintä tulisi ymmärtää laajemmin kuin vain kielitaitona. Esimerkiksi eri kulttuureissa vallitsevat puhutavat voivat johtaa vääriin tulkintoihin.

Suomalainen pelkistetty viestintätyyli voi tuntua eloisampaan viestintään tottuneesta vaikeaselkoiselta, koska sävyt ja asioiden väliset suhteet tai painoarvot eivät erotu.

Asioiden sanominen suoraan voi tuntua oudolta. Lisäksi vakava perusilmeemme voidaan tulkita vihamieliseksi. Nämä ovat muutamia yleisiä viestinnän piirteitä, jotka voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä ja hämmennystä maahanmuuttajissa.

Maahanmuuttajan ohjaamisessa suullisen ja kirjallisen ilmaisun selkeys korostuu. Kiinnitä huomiota puhetaapaasi.

Ohjaajan selkeä viestintä tarkoittaa mm. esityksen selkeää ja johdonmukaista rakennetta, keskeisten asiasanojen painottamista sekä murre- ja kiertoilmaisujen välttämistä. On tärkeää tunnistaa oma viestintätapansa, jotta vuorovaikutustaitoja voi kehittää.

Vastavuoroisuus eli ymmärtämisen varmistaminen on tärkeää, jotta ohjaaja saa palautetta siitä, pysyvätkö ohjattavat mukana. Maahanmuuttajat eivät yleensä halua olla vaivaksi. Siksi, ohjaajan kysyessä ”Oletko ymmärtänyt?”, vastaukseksi saa usein hymyn ja nyökyttelyä. Kuitenkaan ohjattavalla ei aina ole aavistustakaan käsitellystä asiasta. Tämä johtuu osin ohjaajan kunnioituksesta ja siitä ettei haluta olla häiriöksi.

Vinkkejä viestintään:

- Käytä yleiskielen sanoja tai selkokieltä riippuen ohjattavan kielitaidosta
- Mieti, mikä on asian ydin
- Sano asiat selkeästi ja lyhyin lausein
- Puhu hitaammin, jos tapana on puhua nopeasti
- Toista vaikeat asiat
- Jaa asiat pienempiin kokonaisuuksiin
- Havainnollista: kuvien avulla, esimerkeillä ja näyttämällä mallia
- Tarkista, että ohjattava on ymmärtänyt ohjeet esim. pyytämällä toistamaan omin sanoin annetut työtehtävät
- Äänen korottaminen ei lisää ymmärrystä.

Suullisen viestin lisäksi kaikki tärkeät ohjeet tms. on hyvä olla myös kirjallisena.

5 Työn tekeminen opiskeluaikana

Monet aikuiset opiskelijat hakevat Suomesta töitä pian maahan muutettuaan. Opiskelija voi tehdä opiskelua varten myönnettyllä oleskeluluvalla rajoitetusti töitä. Tutkintoon liittyvää työssäoppimista tai päättötöiden tekemiseen liittyvää työn määrää ei ole rajoitettu. Opiskeluaikana maahanmuuttaja saa tehdä työtä keskimäärin 25 tuntia viikossa. Kokoaikatyötä voi tehdä, kun oppilaitoksessa ei järjestetä varsinaista lähiopetusta. Käytännössä opiskeluluvalla maassa oleva voi tehdä kokoaikatyötä kesä-, syys-, talvi- ja joululomilla. Lisää tietoa oleskeluluvista: www.migri.fi/oleskeluluvat

6 Maahanmuuttajaopiskelijoiden tuki ja neuvonta Pohjoisen Keski-Suomen alueella

6.1 Opiskelupaikan hakeminen

- **Oppilaitos**

Oppilaitos tarjoaa opintoja ja valinta nuorisosteelle tapahtuu yhteisvalinnan (www.opinpolku.fi) tai joustavan valinnan kautta. Aikuiskoulutukseen on erillinen haku ja oppilaitos valitsee opiskelijat. Oppilaitos määrittää vaadittavan suomen kielen osaamisen tason.

POKE:n luonnonvara-alan opintosuhteerilta ja opinto-ohjaajilta voi kysyä neuvoja, kun hakee opiskelemaan.

Opintosuhteeri: anne.saravaara@poke.fi, puh. +358 14 5192 605

Opinto-ohjaajat: pirkko.riekko@poke.fi, puh. +358 14 5192 628, 040 7346 268

sari.kemppainen@poke.fi, puh. +358 14 5192 614, 040 0351 516

- **Keski-Suomen TE-toimisto (Työ- ja elinkeinotoimisto)**

TE -toimisto tekee maahanmuuttajan alkukartoituksen, silloin kun hän on työtön työnhakija. Muissa tapauksissa oleskelukunta vastaa kartoituksen tekemisestä. Alkukartoituksessa arvioidaan esim. suomen kielen koulutuksen tarve. Kunta tai TE-toimisto laatii yhdessä maahanmuuttajan kanssa kotoutumissuunnitelman. Suunnitelmassa sovitaan esimerkiksi koulutukseen hakemisesta.

TE-toimisto järjestää Äänekoskella suomen kielen opintoja.

- **Maahanmuuttajien neuvontapiste, Äänekoski**

Neuvontapisteestä voi kysyä mm. asumisesta, työstä, koulutuksesta (suomen kieli, ammatillinen koulutus), oleskeluluvista, sosiaaliturvasta, terveydenhoidosta sekä muista arkisista asioista.

Neuvontapiste on avoinna torstaisin klo 12–15. Lisätietoja: neuvoja Anna-Maija Berg, puh. 020 632 2945, [immigrant.info\(at\)aanekoski.fi](mailto:immigrant.info(at)aanekoski.fi).

- **Alueen kunnat ja Perusturvaliikelaitos Saarikka**

Kunnilla on vastuu maahanmuuttajien kotouttamisohjelman laatimisesta. Saarikka vastaa Kannonkosken, Karstulan, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien sekä Saarijärven kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista myös maahanmuuttajien osalta.

Äänekosken kaupungin Palvelupas maahanmuuttajalle:

<http://www.aanekoski.fi/files/muut/palveluopasmaahanmuuttajalle.pdf>

6.2 Opiskelun aloittaminen

- **Oppilaitos**

Kun nuori tai aikuinen valitaan opiskelemaan, oppilaitos ilmoittaa hänelle valinnasta.

Opintojen alussa opiskelijaa haastatellaan. Tulohaastattelun perusteella tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS). Ryhmän vastuuopettaja ja opinto-ohjaaja tekevät tämän. Suunnitelmaa päivitetään opintojen aikana. Maahanmuuttajaopiskelijat opiskelevat tavallisesti samoissa ryhmissä suomenkielisten kanssa. Opetuskieli on suomi.

- **Maahanmuuttovirasto**

Toisesta maasta saapuvan opiskelijan täytyy toimittaa hyväksymistodistus Suomen edustuston kautta Maahanmuuttovirastolle, jos hän on hakemassa oleskelulupaa opiskelun perusteella. Lisää tietoa oleskeluluvista: www.migri.fi/oleskeluluvat

- **TE-toimisto**

Jos opiskelija on TE-toimiston asiakas, oppilaitos antaa toimistolle lausunnon opiskelun päätoimisuudesta.

- **KELA (Kansaneläkelaitos)**

Jos opiskelee Suomessa, mutta ei ole Suomen kansalainen, voi saada opintotukea

- jos on rekisteröitynä väestötietojärjestelmään Suomessa vakinaisesti asuvaksi
- ja Suomessa oleskelunsyy on muu kuin opiskelu (esimerkiksi työskentely, perhesiteet tai paluumuutto).

Suomeen opiskelemaan tullut ulkomaalainen ei voi saada opintotukea Suomesta. Yksinomaan opiskelun vuoksi Suomessa oleskelevat eivät yleensä pääse Suomen sosiaaliturvan piiriin. Jos kuitenkin Suomessa oleskeluun on muitakin syitä opiskelun lisäksi, on mahdollista, että henkilön katsotaan muuttaneen Suomeen vakinaisesti ja hän pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Lisää tietoja opintotuesta: http://www.kela.fi/opintotuki_ulkomaalaisen-opintotuki.

- **Kansalaisopistot**

Alueen kansalaisopistoissa voi opiskella suomen kieltä. Saarijärven kansalaisopiston ohjelma on nettisivulla: <https://www.opistopalvelut.fi/saarijarvi/index.asp>.

Äänekosken kansalaisopiston opinnoista lisää tietoa sivuilla: <http://koskelansetlementti.net/>

6.3 Opiskeluaika

- **Oppilaitos**

Tarvittaessa maahanmuuttajaopiskelijat voivat saada tavallista enemmän opintojen ohjausta. Jos opinnoissa on vaikeuksia, opiskelijan on mahdollista saada tukiopetusta. Opetuksessa käytetään osaksi selkokielistä materiaalia.

Myös kuraattorin apua saa tarvittaessa.

Oppilaitos antaa viranomaisille tietoja opintojen etenemisestä.

- **TE-toimisto**

TE-toimiston asiakas saa neuvoja opintojen rahoittamisesta. Toimisto opastaa eri tukien hakemisessa.

- **Poliisi**

Opiskelun vuoksi saa oleskeluluvan yleensä vuodeksi (1 vuosi) kerrallaan. Jatkolupaa haetaan paikalliselta poliisilta. Pohjoisessa Keski-Suomessa lupa-asioissa palvelevat Jyväskylän pääpoliisiasema sekä Saarijärven, Äänekosken ja Viitasaaren poliisilaitokset. Lupahakemus pitää jättää poliisilaitokselle henkilökohtaisesti.

- **Maahanmuuttajien neuvontapiste, Äänekoski**

Neuvontapiste auttaa esim. sopivan kielikoulutuksen etsimisessä, jos kielitaidossa on ongelmia. Neuvontaa saa myös raha-asioissa ja kriisitilanteissa.

- **Työelämä / työpaikkaohjaajat**

Työssäoppimisjaksojen aikana työpaikan edustajat eli työpaikkaohjaajat tukevat oppimista työpaikalla. Oppilaitos valmentaa työpaikkaohjaajia ohjaustehtävään.

6.4 Opintojen päätyminen

- **Oppilaitos**

Opiskelija saa todistukset tutkinnon suorittamisesta ja näytöistä. Opinto-ohjaaja neuvoo tarvittaessa jatko-opintoihin hakemisessa.

- **Maahanmuuttajien neuvontapiste, Äänekoski**

Neuvontapisteestä voi kysyä uraohjausta ja apua työpaikkojen etsimisessä.

- **Maahanmuuttovirasto**

Opintojen päätyttyä työpaikan saaneen maahanmuuttajan tulee hakea uusi oleskelulupa työntekoa varten. Suomessa tutkinnon suorittanut voi saada kuuden (6) kuukauden oleskeluluvan työnhakua varten.

Käytetyt lähteet ja kirjallisuus

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2010. Selvitys Keski-Suomen maahanmuuttajayhdistyksistä. Seppänen K. Marraskuu 2010.

Maahanmuuttajaopiskelija ryhmässäni, opettajan opas. Tie hoitajaksi -projekti 2012.
http://salpro.salpaus.fi/muratti/OPETTAJAN_OPAS_2012.pdf

Monikulttuurinen työyhteisö – Pieni opas perehdyttämiseen. 2012. Kymppit – Kymenlaakson maahanmuuttajien paremman integraation tueksi -hanke.
<http://www.kiekuma.fi>

Opetushallitus. 2008. Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus - tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä.

Opetushallitus. 2009. Maatalousalan perustutkinto 2009. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Määräys 29/011/2009.

Opetushallitus. 2011. Maahanmuuttajien koulutus Suomessa – tilannekatsaus. Raportit ja selvitykset 2011:3.

Oppilas luokassa – SOPPI – suomeksi oppimassa. Nyrkkisääntöjä suomen kielen taidoiltaan heterogeenisten ryhmien opetukseen. 18.6.2013.
http://soppi.jyu.fi/Tyokalujaohjaukseen/mamuoppilaat_luokassa

Saari E. ja Karvala M. 2008. Ohjeita maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaamiseen. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Selkokeskus. Selkokielen perusteet -kurssi.12.6.2013.
<http://papunet.net/selkokeskus/koulutus/selkokielen-perusteet-kurssi/selkokielen-periaatteet.html>

Turun kaupungin kasvatus- ja opetustoimi. Hyvällä mallilla – tukitoimien työkalupakki opettajille ja ohjaajille II. 2011. Toim. Mäkelä M. ja Salonen M.
http://www.koulutustakuu.fi/HyvallaMallilla_netti.pdf

Venemies, A. 2007. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjaustarpeet ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kehittämishanke maahanmuuttajataustaisten lähihoitajaopiskelijoiden opinto-ohjauksesta. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos.

 POKE
Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus

Piilolantie 17, 44100 Äänekoski

www.poke.fi

yhteistyössä

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä

